

SOCIALDEMOKRATIENS FEMTIOÅRSJUBILEUM

SVERIGES socialdemokratiska arbetarparti firade nyligen femtioårsjubileum. Det bildades i april 1889, under det s. k. åtalseraseriets tid, med de ganska glesa leden splittrade men med en viss brådska för att förekomma det väntade försöket från den radikala liberalismen att organisera arbetarrörelsen under borgerligt banér. Femtio år senare kunde socialdemokratien framträda såsom det härskande partiet, vilket mer än äldre partier kan göra anspråk på den moderna benämningen »statsparti»; dess ledare, statsministern, kunde använda radion för sin för jubileet tillrättalagda, objektivt sett ganska ensidiga partihistoria, och Z. Höglunds tidning saknade icke i festnumret en stor jubileumsannons ens från Marcus Wallenbergs bank. Det var en i livet framgångsrik, saturerad svensk femtioårings typiska kalas. De basunstötar, som hördes, voro icke ämnade att komma några Jerikos murar att falla.

Socialdemokratiens femtioåriga verksamhet innesluter många både vittberömda och namnlösa heroiska insatser från männen i tåten och leden under de dramatiska och laddade genombrottsåren. Den har präglats av en storartad, med tiden oöverträffad organisatorisk kraft. Under senare årtionden har den sammanfallit med en för landet mycket betydelsefull, i sin art skicklig och i all sin djärva målmedvetenhet ej så litet imponerande regeringsledning. Utan ideellt patos och brinnande tro skulle motigheterna och hindren ej ha kunnat övervinnas.

Dags dato framträder den svenska socialdemokratien som den starkaste bland rörelsens organisationer i Europa — den sovjetryska kommunismen avföres givetvis från jämförelsen, trots dess pretentioner på att i äkta och ädlaste form ha realiserat Marx' intentioner. Det fanns på kongressen många »absent friends», många stolar, som vid en fest för tio år sedan skulle ha varit besatta av gäster för de nu upplösta socialistiska organisationerna i diktaturstaterna. Léon Blum fick som Internationalens represen-

tant tolka den lemlästade och lidande internationalismens nödläge. Internationalens sönderfallande understryker genom kontrastverkan på sitt sätt den oerhörda styrkan hos det svenska arbetarpartiet just nu; det var dock samtidigt en påminnelse för festdeltagarna om även socialismens relativitet och dödlighet.

Det ingår i socialdemokratiska partiets regikonst att inge väljarna sken av att det nuvarande samhället och välståndet — trots att socialdemokraterna ännu aldrig behärskat bägge kamrarna — äro en produkt av det socialistiska framstegsarbetet. Och regissörerna veta härvid, att folk i allmänhet ännu så länge ej finner förhållandena i det nuvarande samhället outhärdliga. Genom att spela på dessa strängar kan diskussionen manövreras dithän, att de som motsätta sig socialismen göras till reformfientliga. Genom ett nytt steg i tankegången kan urgeras att de, som icke i egenkap av partivänner eller sympatisörer deltagit lekamligen eller med sitt hjärta i hyllningarna och jubileidemonstrationerna, gjort sig urarva i de senaste decenniernas sociala utvecklingsprocess. Den socialistiska propagandan kan härigenom nå syftet att pådyvla borgerligheten ej blott nesan att ha besegrats av utvecklingen utan även ett slags självförlamande social skuldkänsla.

Otvivelaktigt ha många borgerliga känt sig villrådiga. Problemställningen leder fram till frågan, vad som återstår av socialismens gamla idévärld och vilka krafter som från dagens synläge kunna sägas ha fått rätt i sina utvecklingsprognoser. Problemställningen omsluter egentligen vårt lands hela politiska historia alltifrån 80-talet. Det säger sig självt, att här endast några skissartade synpunkter kunna ifrågakomma.

Innebär socialdemokratiens segertåg i Sverige också de socialistiska idéernas? Anmärkningsvärt nog är man ännu icke i stånd att ge ett klart besked härom. Det socialdemokratiska partiet släpar nämligen ännu i programmet på den Axel Danielssonska ingressen-apokalypsen från 1897 med dess marxistiska utsagnings- och utvecklingsschema. Och ostridigt är, att särskilt på sistone tendenserna att låta statens arm gripa omkring sig fört oss in i en etatistisk eller statssocialistisk period, som erinrar om merkantilismens regleringslusta. Men den äkta socialismen, med dess förstatligande av naturtillgångar inklusive jorden och av produktionsmedlen, ha vi inte sett mycket av, varken i pappersplanerna eller i verkligheten; ja, på de flesta områden tycks den vara

längre borta nu än för 19 år sedan, då den första Brantingska regeringen tillsatte sin ominösa socialiseringsnämnd. Den stats-socialism, som nu florerar och som vad jordbruket beträffar socialdemokraterna voro de sista att acceptera, liksom den nu så dominerande Kooperationen skulle av 80-talets rättrogna socialister f. ö. ha betraktats som alltför Lasalleanska och därför som en grov reaktionär för syndelse mot läran; stats-socialismen uppfattade de inte ens som »Mittel zum zweck» utan som ett stort hinder för slutmålet. Vad äganderätten beträffar, står denna nu icke i lägre kurs hos socialdemokratiska småbrukare, villaägare eller tipsvin-nare än hos tvättäkta kapitalister. För tillfället är man på socialdemokratiskt håll uppenbarligen rent av angelägen att icke genom att rubba äganderätten rumstera om i samhället — förhandlingarna om det statliga samarbetet med industrin skola ju föras på grundval av äganderättens fulla erkännande, en uppfattning som det säkerligen icke kostat de socialdemokratiska regeringsleda-möterna någon större självövertvinnelse att hylla. Spörsmålet om statens förhållande till näringslivet har m. a. o. just nu ingått i det diskussionsstadium, då statens ingripande eller kontroll ej bedömes med utgångspunkt från någon socialistisk överidé utan betraktas främst ur synpunkten av lämplighet och ändamålsenlig-het i mån av ändrade tidsförhållanden. I detta hänseende vore det oriktigt att föreställa sig att den borgerliga kritik, som med principiella eller praktiska motiv då och då reses mot det etatis-tiska experimenterandet, skulle till fundament ha en doktrinär tro på den ekonomiska liberalismen såsom ett för alla tidsförhållan-den användbart rättesnöre; tvärtom har den gamla konservatis-men aldrig vägrat sin hyllning åt Gustaf Vasas och Karl XI:s reduktioner eller i sin länge nedärvda vördnad för ståndssamhäl-let kunnat helt förneka det sociala värdet av sådana kollektiva företeelser som skråväsendet eller »bondekommunismen». Man skulle på denna punkt kunna resolvera, att det klassiska socialis-tiska produktionsprogrammet sedan länge stått bisatt utan att ännu ha jordats; från borgerligheten skiljer sig socialdemokra-tiens nuvarande ekonomiska politik genom den nästan maniaka-liska lusten till statsingripanden och sin sangviniska tro på dessas riskfrihet för den av alla eftersträfvade produktions- och väl-ståndsstegringen.

Sedan det dogmatiska socialistiska bråtet förts åsido, har socialdemokratien lagt tyngdpunkten på det sociala reformarbetet,

d. v. s. på den utjämning mellan samhällsklasserna och ökade trygghet i tillvaron, som äro varje socialpolitiks mål. F. n. åsyfta de egna rökelserna sålunda allra mest »välfärdspolitiken». På detta område har partiet otvivelaktigt varit »pacemaker». Men har partiet varit ensamt härom? Det kan fastslås, att de programpunkter, som partiet från början uppställde, hur långtgående de då än tedde sig, icke i och för sig framkallade någon bitter opposition eller möttes av oförståelse. Tvärtom hade alla partier genom sina män i den 1884 tillsatta berömda arbetarförsäkringskommittén i princip accepterat både socialpolitik och de viktigaste åtgärder, som då voro på tal (olycksförsäkring, ålderdomspensionering, arbetarskydd, sjukkasselagstiftning o. s. v.). Den sålunda utstakade socialpolitiken fullföljdes även av de Åkerhielmska och Boströmska ministärerna, ehuru utan samma framgång för regeringen som i andra frågor. Det är sant, att dessa reformansatser så småningom under den växande sociala motsättningen kommo dröjande och tvekande, liksom att den svenska högern för ett par decennier sedan föga vidmakthöll den äldre konservatismens sociala traditioner. Men när reformerna kommo skedde det visserligen ej alltid men i regel med alla partiets medverkan och i vart fall voro de ej möjliga utan borgerligt stöd. Och det bör observeras, att likartade reformer genomförts ej blott i ett land som vårt, där socialismen varit stark, utan även i andra jämförliga västerländska stater, där socialismen haft en mycket svagare ställning. Vad som socialt uppbyggt har m. a. o. ej varit något till själva anslaget särdeles originellt eller just för socialismen karakteristiskt. Trots Värner Rydés bekanta imfama slagord från ryska revolutionens tid var Sverige ej ens under förstakammarhögerens maktkulmen »Europas yttersta svanskota». I verkligheten har reformdiskussionen i mycket stått mest om tidpunkt och modaliteter. Den konservativa riktningen har ängslats för att grunden för reformarbetet vore för bräcklig och därigenom varit pessimistisk; socialdemokratien har betonat hjälpbehovet och genom sitt allmänna underskattande av de ekonomiska faktorernas vikt företrott utvecklingsoptimismen. När man läser t. ex. om att Axel Danielsson redan 1888 föreslog »en för samhällsbehoven motsvarande normalarbetsdag, för närvarande 8 timmar», och dessutom nu vet att Frankrike är på väg att utarma sig självt genom sin olycksaliga 40-timmarsvecka, kan man tryggt våga påståendet, att det icke varit till ohägn för vårt lands ekonomiska upp-

marsch och arbetarnas egen levnadsstandard, att varsamhetens och dristighetens krafter på angivet sätt balanserat varandra. Sverige var ännu vid sekelskiftet ett fattigt och grått land, och även om dåtidens arbetare ej kunde förunnas nutidens förmåner och rättigheter, byggde de dock genom sina försakelser grunden för den nya generationen, såsom ett äldre släktled alltid måst så för det efterkommandes skördar.

Först på sistone, d. v. s. sedan socialdemokraterna genom sitt långliga maktinnehav måst besinna sitt ansvar, ha de börjat i konkret politik intressera sig för produktionens stegring. Tidigare var det i stort sett de borgerliga förbehållet att hägna värdeskapandet, medan socialdemokraterna koncentrerade sig på frågan om fördelningen av de skapade värdena. Den ena uppgiften var ej mindre angelägen än den andra. Men för den egentliga välfärdspolitiken, d. v. s. välståndsstegringen, var värdeskapandet även för arbetarna av fundamental betydelse. Det må inskjutas, att arbetarnas reallönekurva enligt Myrdals index före socialismens framträdande visar samma stegringstempo som efteråt sedan fackföreningarna börjat få makt. »Gründer»-tiden kunde förvisso, mätt med ögonblicksmått, vara socialt utmanande och framträda som en social orättfärdighet. Men endast tack vare den kunde de risktagningar ske och det industriella pionjärarbete utföras, som voro nödvändiga för att ge utkomst och relativt god utkomst åt vårt lands söner och döttrar inom landets egna gränser. Säkerligen äro de jubilerande socialdemokraterna beredda att trots allt gratulera vårt land till att under denna för vår välståndsstegring nödvändiga genombrottstid ha förskonats från att bli offer för en dogmatisk, omogen och friheten klavbindande ekonomisk socialism. Det aktuella problemet är, om icke den nuvarande benägenheten för statsingripanden, i förening med exportmarknadens ökade slutenhet och en hård skattepolitik, lagt en hämsko på den industriella oförvägenheten och viljan till risktagning, allt ägnat att försvåra en fortsatt produktionsökning och därigenom accentuerande den föga sangviniska uppfattning om framtiden, som yngre nationalekonomer givit uttryck åt i befolkningskommissionens slutbetänkande.

Genom sin tvillingorganisation, fackföreningsrörelsen, har socialdemokratien i Sverige brutit ned patriarkalismen i näringslivet och därigenom banat väg för vårt starkt regelbundna organisationsväsende. På detta område kom socialismen i en helt an-

nan utsträckning än i fråga om socialpolitiken med något nytt och för dåtidens härskande tänkesätt revolutionärt. Solidaritetsmoralen fanns visserligen i den gamla skråvärlden men omvandlades nu till att bli en murbräcka i kampen mellan kapital och arbete. Den stötte företagarna för pannan och orsakade decenniernas upprörande och förödande strider. Så länge socialismen rasade mot äganderätten, förde arbetsgivarna sin strid med oförsonlig skärpa; om man bortser från Sundsvallsstrejken 1879 tilltog striderna också i hetsighet, när socialdemokraterna vunno överhand i fackföreningarna. Arbetarna förde striden i klasskampens tecken och med förnekande av den liberala fackföreningsrörelsens socialharmoniska teser. Det erfordrades flera decenniers för bägge parterna plågsamma strider, innan en större ömsesidig förståelse kunde åvägbringas och klasskampsidéerna omvärderas. Den förkättrade och förhånade socialharmonien togs åter till nåder, kanske icke så mycket i fagra ord eller yttre åthävor som desto mera i nyktra gärningar. Den Lübeckska arbetsfredskonferensen sammanföll i tid nära med partiets 40-årsjubileum och Saltsjöbadsavtalet med 50-årsjubileet. Ingen ansvarig förnekar nu samhörigheten eller »ödesgemenskapen» mellan företag och anställda; ingen ansvarig arbetarledare ser längre framtidens kungsväg i att upptända massorna till klasskampens blinda lidelser.

Det skall här icke diskuteras, huruvida det finnes historiskt fog för att ge »martyrtiden» allt det skimmer av social förföljelse, som partiets historieskrivning ivrigt velat skänka den. Mycket av vad myndigheterna på 80- och 90-talen gjorde, ter sig även för en historisk syn svärbegripligt och provocerande. Men i regel förbiser man totalt, att myndigheterna och pressens aktioner mot socialismen egentligen aldrig riktades mot det radikala socialpolitiska program, som utgör det väsentliga bestående i de ursprungliga trossatserna. Radikal samhällskritik hade redan länge både hörts och fått framföras. Nej, aktionerna vände sig mot vissa utslag av socialistisk förkunnelse. Många socialister, som då funnos, förlästa på Strindberg och de tyska auktoriteterna, älskade att chockera med sin gudlöshetskampanj och utilism, sina angrepp på äktenskap och äganderätt, sin till fosterlandslöshet tenderande internationalism, sitt vanvördiga förakt för myndigheter och institutioner. Och de tvekade till en tid att bekänna klar färg i frågan om revolution eller evolution, våld eller fredliga medel. Ännu 1892 hette det i en kongressresolution, att partiet såsom

revolutionärt »måste taga i betraktande möjligheten av att det organiserade våldet kan bli det lidande proletariats slutliga förlösare», ehuru partiet dock förordade lagliga medel; samma år lancerades också tanken på en folkbeväpning, d. v. s. ett slags väpnad kår ej utan släktttycke med general Muncks. Det bör observeras, att Branting vid den första kongressen stödde förslaget att partiet skulle förklara sig ateistiskt, ehuru han sedan av opportunitets-skäl accepterade tesen om religionen som privatsak; det var också betecknande, att Axel Danielssons mor — säkerligen en god representant för en oskrymtad folkmening — vädjade till sin son att låta religionen vara i fred. Det är evident att de borgerligas starka indignation fick sin näring just och främst av denna grova pietetslöshet och storordiga revolutionsjargong. Man kan lugnt säga, att socialismens kulturkritik för femtio år sedan förfasade dåtidens maktägande ungefär som bolsjevikernas framträdande och »kulturella» yttringar på 1920-talet förfasade de flesta socialdemokrater. I denna sin förgrovade omstörtningshets företrädde socialdemokraterna under de första åren varken någon utbredd folkmening eller någon positiv framtidslinje. Eftervärlden måste därför ha synnerligen svårt att delta i glorifieringen av deras hädelse- och smädelsekampanj, även om denna förde ledarna till fängelset; att de härvid icke förde folkets talan framgår bäst därav, att de själva snart övergävo denna kulturbolsjevism och att partiets medlemstal först då började tillta. Numera ha socialdemokraterna alltmer vuxit in i samhället, med dess statskyrka, monarki, pietet, hembygdskänsla och allt vad som konstituerat vår nedärvda kultur. Tron på gagnet av att profanera, häckla och riva ner har nog förlorat sin styrka. Även socialdemokraterna ha i helg och söcken blivit i mångt och mycket traditionalister i stället för omstörtningmän och frukta säkerligen mest av allt en kulturkamp.

Enahanda gäller om socialdemokraternas inställning till försvaret. Visserligen ha de ledande aldrig negerat försvarstanken. Men det fanns i deras inställning till fosterlandets begrepp länge en halvhet, som tog sig uttryck än i ljumhet vid försvarsfrågans behandling, än i en sådan — rent ut sagt — beklämmande diskussion som om rätten för turistande svenska ungdomsklubbister att på Lützens slagfält sjunga nationalsången, än i åratals vägran att låta den svenska flaggan föras med i demonstrationstågen vid den röda fanans sida. Det har velat diktaturernas uppkomst till för

att socialdemokraterna helt och fullt samt utan blygsel skola ha blivit både varmt försvarsvänliga och öppet patriotiska. Även socialdemokraterna ha alltså efter lång tvekan måst ställa sig på nationalitetens grund. Det svenska blodet har i längden visat sig tjockare än proletärinternationalismens vatten.

I internationella orostider har socialdemokratien firat sin minnesfest. Statsministern framhöll i sitt tal, hurusom de politiska inrikesfejdena särskilt därigenom men även eljest dämpats och diskussionerna mellan partierna pacificerats. Det som enar och är gemensamt förnimmes äntligen starkare än det som skiljer. Även de, som stå utanför socialdemokratiens idévärld, behöva icke hålla inne på erkännande åt det jubilerande partiets historiska insats att lyfta in arbetarklassen i det traditionsbundna svenska samhället. Men all historisk utveckling är en process, där olika samhällsgrupper och rörelser lämna sina tributer. Varje program har från sin utgångspunkt ett visst berättigande. Att sammanjämka partiernas bäriga strävanden till en fruktbar statsvilja har varit och förblir städse politikens uppgift. De korta antydningarna här ovan äro aktuella vid socialdemokratiens minnesfest. Dels ha de gjorts för att påvisa för klentrogna borgerliga att socialdemokratiens största originalitet, dess ekonomiska program, för partiet varit mer en mytos än ett som uppnåeligt uppställt mål. Dels äro de på sin plats för att rehabilitera borgerligheten, som trots alla försummelser dock förmått bevara den gamla samhällsgrunden oförkränkt mot den en gång hotande socialistiska revolutionära anstormningen och vars bästa idévärden till slut även anammats av socialismen och dess anhängare.